Clerul militar român din Austro-Ungaria în Marele Război şi propaganda împotriva inamicului

Ionela ZAHARIA *

Abstract: With the outbreak of the World War I the European Powers launched a mobilization like never before in history. To succeed, all the involved states used not only the soldiers, weapons, strategies, politics to win but they also had to ensure that the ones who were fighting for them would keep doing it. The patriotic feeling, the attachment for the fatherland had been taught in schools for a long time, but during the war special attention was paid to these feelings, especially in a multiethnic and multi-confessional empire like Austria-Hungary. The military chaplains played a great role in giving comfort to the soldiers that were fighting, were wounded, ill or in agony. The sermons that they gave to the soldiers were carefully monitored by the political and religious authorities. Instructions and questions about how they should be held or the topics were communicated periodically. A special attention developed especially after the Bolshevik Revolution. How were the military chaplains doing their duty? How did the sermons look like during war time? What relationship existed between the Romanian military chaplains and the Austro-Hungarian authorities after 1916? These are only some of the questions for which this article tries to provide answers.

*PhD Student at Faculty of History, University Babes Bolyai of Cluj-Napoca

Keywords: *Romanian Military Chaplains, World War One, Austria-Hungary, Propaganda, Patriotically Classes*

Introducere

După izbucnirea Primului Război Mondial toate statele implicate au lansat o mobilizare fără precedent. Nu doar armata ci toți cetățeni au fost implicați, activ sau pasiv, într-un război care avea să schimbe ireversibil obiceiurile întregii lumi civilizate.

O multitudine de cărți şi studii au fost dedicate Marelui Război însă există în continuare multe aspecte de cercetat şi multe întrebări fără răspuns. Un exemplu, asupra căruia ne-am îndreptat atenția, este activitatea şi rolul pe care preoți militari români ortodocşi şi greco-catolici din Austro-Ungaria le-au avut pe front.

Conform cercetărilor noastre subiectul a fost aproape neatins până acum. Cercetători din România şi-au axat interesul predominat asupra activităților pe care preoți militari români din Regatul România le-au desfăşurat în timpul Marelui Război. Istoriografia austriacă s-a concentrat şi ea mai mult asupra rolului pe care l-au avut preoți militari catolici şi evanghelici, pomenindu-i doar tangențial pe preoți militari ortodocşi sau greco-catolici. În privința propagandei în perioada Primului Război Mondial în Europa, Mark Cornwall[1], profesor universitar la Universitatea din Southampton, specialist în Istoria modernă a Europei de est şi centrale, ne oferă o carte de o mare acurateţe şi foarte bine documentată, însă menționează doar forte puțin rolul pe care preoți militari l-au avut. Ț inta articolului nostru este de a examina activitatea acestor preoți şi de a scoate din umbra trecutului încă o piesă în acest puzzle imens pe care îl reprezintă istoria Primului Război Mondial.

Vom începe prin a explica succint semnificația preotului militar în Armata Cezaro-Crăiască (K.u.k Armee) a Austro-Ungariei înainte de 1914. Apoi vom încerca să prezentăm un scurt istoric al prezenței preoților militari români în rândurile armatei imperiului dualist şi să observăm ce statut aveau. Un alt punct e interes în cercetarea de față

[1] Mark Cornwall, *The Undermining of Austria-Hungary. The Battle for Hearts and Minds*, Macmillan Press, London / New York, 2000.

va fi să observăm şi să ilustrăm câteva idei despre propaganda desfăşurată pe front. Având în vedere aceste idei vom încerca să analizăm apoi activitatea pe care au realizat preoţi militari, aceea de a predica nu doar despre Dumnezeu ci şi despre Împărat, familia imperială, patrie, credinţa în victorie, cauza dreaptă a războiului, cu alte cuvinte cum au luat parte la propaganda de război, şi dacă au făcut-o voluntar sau forţat, şi de ce au făcut-o. În final vom evalua dacă propaganda făcută de preoţi militari şi-a atins scopurile şi dacă putem vorbi despre *o religie a sacrificiului*[2] pe care aceştia au promovat-o pe front, precum istoricul Annette Becker menţionează că s-a dezvoltat în Franţa în timpul Primului Război Mondial.

Preoţi militari în Armata Austro-Ungariei până în 1914.

Legătura dintre armată şi biserică s-a bucurat în Imperiul Austriac de o îndelungată tradiţie. O primă menţiune a unui preot militar pe teritoriul de astăzi al Austriei datează încă din secolul al V-lea[3], însă doar în timpul Războiului de 30 de ani aceştia au devenit o prezenţă constantă în Armată. În 1773, în timpul domniei Marie Theresa şi alui Joseph al II-lea, în Dioceza Wiener Neustadt, a fost organizată o instituţie specială, cu aprobare de la Vatican, Vicariatul Apostolic al Armatei Imperiale, care să deservească nevoile spirituale ale celor aflaţi în cadrul armatei. Instituţia a fost organizată pe principii moderne birocratice, asemenea majorităţi aparatului de stat al monarhiei. Vicariatul şi-a desfăşurat activitatea până în 1918.[4]

Vicariatul Apostoli al Armatei fusese constituit pentru supuşi catolici care serveau în armata imperială. Pentru aceştia era obligatoriu să participe la slujbele religioase oficiate de preotul militar. Pentru soldaţi altor confesiuni a fost acceptată manifestarea confesiunii, în

[2] Annette Becker, *War and Faith. The Religious Imagination in France 1914-1930*, Oxford/ New York, Berg Publisher, 1998, p. X-XI.

[3] Roman-Hans Gröger, Claudia Ham, Alfred Sammer, *Zwischen Himmel und Erde: Militärseelsorge in Österreich,* Styria Verlag, Graz, 2001.

[4] Johannes Legler, Militärseelsorge *in der Österreichisch-Ungarische Armee von 1867 bis 1918*, Dissertation, Wiener Katholische Akademie, Wien, Wien, 1979, p. 3-15.

mod liber, abia după Patenta de Toleranță din 1781, însă doar în afara stabilimentelor militare.

În ceea ce privea Regimentele Grănicereşti, acestora li s-a permis încă din 1758 să aibă un preot militar, care cel mai adesea a fost preotul local. În 1834 un articol de lege stipula că şi pentru soldați aparținând altor confesiuni devenea obligatorie prezența, el puțin odată pe an, la Sfânta Liturghie în limba proprie, Sfânta Spovedanie şi Sfânta Împărtăşanie. În acelaşi an un nou articol de lege menționa că în Regimentele Grănicereşti, în care majoritatea soldaților erau ortodocşi sau greco-catolici, trebuia să fie angajat un preot militar din cadrul aceste confesiuni, căruia să i se încredințeze şi o capelă mobilă. De asemenea preoți militari ortodocşi şi greco-catolici urmau să aibă aceleaşi drepturi cu preoți militari catolici. Inițial, pentru a putea aplica pentru postul de preot militar, era necesar ca preotul să fie necăsătorit, celibatar sau văduv şi să fi avut la activ măcar trei ani în serviciul preoțesc[5].

Datoriile preoților militari erau acelea de a asista nevoile spirituale şi religioase ale soldaților, ofițerilor şi elevilor din institutele militare de învățământ. Printre acestea amintim: celebrarea Sfintei Liturghii în fiecare duminică, în fiecare sărbătoare, să ofere posibilitatea Sfintei Spovedanii, a Sfintei Euharistii, să predea Religia în institutele militare de învățământ şi academiile militare. În acelaşi timp, nici unul dintre persoanele încadrate în serviciul armatei nu se putea căsători fără acordul preotului militar de care aparținea şi fără participarea acestuia la ceremonie. Pe timp de război aceştia trebuiau să însoțească trupele pe front, să îi binecuvânteze, să țină pentru aceştia Sfânta Liturghie după cum permitea timpul, să îngrijească de bolnavi şi muribunzi. Erau responsabil şi de păstrarea registrelor de stare civilă pentru cei afllați sub jurisdicția lor[6].

În 1869, după pactul dualist, armata şi implicit şi Vicariatul Apostolic al Armatei, au suferit o serie de reorganizări şi modificări, în

[5] Emerich Bielik, *Geschichte der k.u.k. Militärseelsorge und des Apostolischen Feldvicariates*, Verlag des Apostolischen Feldvikariat, Wien, 1901, p. 289-291.
[6] *Ibidem*, p. 76-83.

funcție de noul context politic. Superioratele militare şi postul de preot militar de la Regimentele Grănicereşti au fost desființate. Preoți militari din aceste funcții au fost redistribuiți. De asemenea imperiul a fost împărțit în 15 circumscripții militare peste care se suprapuneau 15 circumscripții militare religioase. După anexarea Bosniei şi Herțegovinei în anul 1908 s-a stabilit o a 16-a circumscripție. Fiecare circumscripție militară avea propriul preot militar catolic detaşat la Comandamentul Militar Teritorial ca referent pentru problemele religioase. Pentru a deveni preot militar catolic fiecare candidat avea de trecut şi un examen. Preoți militari catolici şi greco-catolici erau numiți de împărat la recomandarea Ministerului de Război şi a Vicariatului Apostolic al Armatei. Preoți militari ortodocşi erau aleşi dintre cei care aplicau pentru funcție de către episcopul de care aparțineau, care trimitea lista la Ministerul de Război şi Vicariatul Apostolic al Armatei iar apoi numirea în funcție venea de la împărat. Preoți erau împărțiți în serviciu activ şi rezervă, care urmau a fi chemați în caz de nevoie. De asemenea toți preoți puteau fi chemați pe front ca şi preoți militari în caz de război. În problemele religioase preoți militari erau responsabili în fața celui mare preot militar în rang din cadrul confesiuni sale şi în fața episcopului sau Vicarului Apostolic. În probleme militare se aflau sub jurisdicția celei mai mari autorități militare din locul în care se afla detaşați.[7]

La începutul lui 1914 se aflau în stare activă: pentru catolici: 1 vicar apostolic, 1 director consistorial, 6 preoți militari superiori, 14 preoți militari de rang înalt şi 115 preoți militari; pentru greco-catolici: 1 prim preot militar şi 14 preoți militari; pentru ortodocşi: 3 prim preoți militari şi 10 preoți militari; pentru evanghelici de confesiune augustană: 2 seniori militari şi 4 preoți militari; pentru evanghelici de confesiune helvetică: 1 senior militar şi 5 preoți militari; pentru

[7] Emmerich Bielik, *Geschichte der Militärseelsorge*..., p. 204-215.

musulmani: 1 muftiu militar şi 4 imami militari; pentru evrei: rabini doar în rezervă chemați în caz de război[8].

Preoți militari români din Armata Imperiului Austriac

Primi preoți militari români din Armata Imperiului Austriac au fost numiți, cel mai probabil, după 1758. Atunci mitropolitul ortodox de la Karlovać, Pavel Nenadović (1749-1768), a reuşit să obțină de la împăratul Joseph al II-lea permisiunea de a numi preoți militari ortodocşi la Regimentele Grănicereşti unde se aflau majoritar soldați ortodocşi, atâta timp cât trupele se aflau pe câmpul de luptă.[9] În secolul al XIX-lea prezența soldaților şi a ofițerilor români în Armata Imperială a crescut şi astfel prezența preoților militari români a devenit o necesitate.

În timpul Primului Război Mondial prim preotul militar ortodox român care a avut în subordine aproximativ 255 de preoți militari a fost Pavel Boldea. El se născuse la 18 noiembrie 1861 în comuna Borloveni, în Banat. Cariera preoțească şi-a început-o în satul natal în 1883 însă la scurtă vreme soția sa a trecut la cele veşnice. Rămânând văduv el a aplicat pentru serviciul miliar, şi cu ajutor din partea generalului Traian Doda, un prieten foarte apropiat, şi a episcopului Ioan Popasu, a fost desemnat să servească în Budapesta ca preot militar şi profesor de religie. În anul 1897 a fost transferat la Viena. În Viena a fost de asemenea profesor de Religie pentru studenți ortodocşi din stabilimentele militare, Şcoala Tehnică de la Mödling, Institutul Hirtenberg, Academia Militară din Wiener Neustadt. În 1905 a fost decorat cu ordinul Steaua României de către regele Carol I. Un an mai târziu 1906 este numit prim preot militar ortodox şi cere să îşi îndeplinească stagiul la Sibiu pentru a putea fi aproape de fiul său. Printre distincțiile care i-au mai fost conferite menționăm şi pe aceea de

[8] *Schematismus für das k.u.k. Heer und für die k.u.k. Kriegsmarine für 1914*, Druck und Verlag der k.k. Hof-und Staatsdruckerei, Viena, februarie 1914, p. 1128-1138.

[9] Emerich Bielik, *Geschichte der k.u.k. Militärseelsorge*..., p. 290.

Cavaler al Ordinului Francisc I, pentru cariera sa în armată.[10]Trebuie să menționăm că Boldea avea şi o pregătire foarte bună. În dosarul său personal aflat în Arhiva Vicariatului Apostolic al Armatei, se menționează că acesta cunoştea şi limbile germană, maghiară şi sârbă. Un raport legat de un serviciul religios pe care acesta la ținut în Viena, înainte de 1905, cu ocazia Bobotezei, ilustrează cum trebuiau preoți militari să încurajeze patriotismul față de împăratul de la Viena încă înainte de izbucnirea războiului. Conform acestuia reiese că, în timpul predicii ținute de Boldea către soldați români şi sârbi aflați în Viena, acesta a subliniat ce însemna adevărat religiozitate, pietatea, necesitatea împlinirii datoriei, dragostea şi loialitatea față de casa imperială şi patrie. Pentru a adăuga putere cuvintelor sale, acesta a menționat şi exemplul soldaților români bravi şi loiali din trecut.[11] Acest tip de predici nu erau o noutate. În regulamentul privind activitățile pe care preoți militari trebuiau să le desfăşoare în stabilimentele militare de învățământ era menționat faptul că ei trebuiau să fortifice loialitatea vis-a-vis de casa imperială şi patrie. De asemenea utilizarea simbolului înaintaşilor care şi-au arătat curajul față de împărat era tipică pentru români, care doreau să sublinieze astfel şi să aducă în atenția urmaşilor dar şi a împăratului că erau un popor de nădejde.

Preoți militari români între 1914-1916

Când vorbim despre propagandă ne referim la modul organizat de a promova o serie de idei particulare. Ca exemplu putem oferi activitatea condusă de Sacra Congregatio de Propaganda Fide, susținută de Vatican. Nu credem că termenul propagandă trebuie perceput neapărat în sens negativ, ca fiind sinonim cu distorsionarea adevărului sau manipulare. Scopul şi metodele pot fi utilizate pentru a fortifica

[10] Gheorghe Rancu, *Um om de o bunătate fără seamăn. Câteva aspecte biografice, în "Un ‹Prinț Popular›. Protopopul colonel k.u.k. Pavel Boldea din Borlovenii Vechi*", Ed. Intermundus, Bucureşti, 2008, p. 11-14.
[11] AT-ÖeSTA, KA, MBeh, AFV, 267 Personalakten Bl-Bu.

loialitatea, pentru a obține suport pentru efortul de război, pentru a câştiga mai multe drepturi etc.[12]

Toate statele implicate în Primul Război Mondial au utilizat mijloace propagandistice într-o formă organizată pentru prima dată. condusă de instituții publice, pentru a slăbi inamicul, pentru a încuraja populația rămasă acasă şi pentru a menține soldați motivați pentru luptă. În continuare putem semnala faptul că propaganda a fost utilizată în două direcții: împotriva inamicului şi probleme domestice. Utilizarea războiului psihologic a fost un rezultat al schimbărilor petrecute în ştiințele sociale şi educație în secolul ce a precedat războiul[13].

La începutul războiului Austro-Ungaria nu a avut o instituție specială care să de ocupe de propaganda de război, crezând că războiul avea să se desfăşoare conform coordonatelor tradiționale şi că nu va dura prea mult. Ca şi prime măsuri luate după izbucnirea războiului, care au avut drept scop cenzura, au fost instaurarea legii militare în cele două părți ale imperiului iar puterea a fost plasată în mare parte în mâini militare. Prima mobilizare s-a bucurat de un mare succes în rândurile tuturor naționalităților conlocuitoare ale imperiului, care a dezvoltat un tip de unitate în urma tragediei care a lovit familia imperială. Însă insecuritatea şi suspiciunea arătate de autorități față de cei rămaşi acasă, în afară de austrieci şi maghiari, în primi ani de după izbucnirea războiului au fost unele dintre erorile importante în politica imperiului.[14]

Câteva instituții activate la începutul războiului au avut totuşi, într-un fel sau altul, de-a face cu propaganda. Birourile de Supraveghere pe timp de război (KÜA-Kriegsüberwachungsamt şi HBF-Hedifelügyeleti Bizottság), sub conducerea Comandamentului

[12] Garth S. Jowett, Victoria O´Donnell, *Propaganda and Persuasion*, 4th ed., SAGE Publications, California/London/New Delhi, 2006, p. 1-16.

[13] Mark Cornwall, *The Undermining of AustriaHungary*...,p. 1-2.

[14] Barbara Ahammer, *"Lubok"- Blätter und "Vaterlandischer Unterricht" Kriegspropaganda and der Ostfront unter besonderer Berücksichtigung der Friedensoffensive 1917*, in "Österreichische Militärische Zeitschrift", XLVI, Caietul 1, Ianuarie/ Februarie 2008, p. 23.

Suprem al Armatei (AOK-Armeeoberkommando) activate în 1914 în Ciseitania şi Transleitania. Printre împuternicirile acestor birouri se găseau acelea de a identifica tendinţele subversive, de a aresta indivizii suspicioşi şi de a aplica cenzura în presă. Cea mai mare atenţie a fost concentrată în zonele de graniţă cu frontul.[15] Alte instituţii cu profil asemănător au fost Biroul de Presă pe timp de război (KPQ-Kriegspressequartier) Serviciul de Inteligenţă Militară al Monarhiei (Militärgeheimdienstes der k.u.k. Monarchie) şi Arhivele de Război (KA - Kriegsarchiv. În 1917, în contextul unei severe demoralizări care a început să îşi facă prezenţa în rândurile populaţiei şi a trupelor, datorită războiului prelungit, foametei, acţiunilor de propagandă ale statelor inamice, autorităţile austro-ungare au început să realizeze importanţa acestei metode neconvenţionale. Fapt pentru care a fost înfiinţat Biroul pentru propagandă împotriva inamicului (FASt-Feindespropaganda Abwehrstelle).[16]

Preoţii militari erau, după cum am remarcat anterior, atât sub jurisdicţia autorităţilor religioase cât şi sub a instanţelor militare şi orice preot putea fi convocat pe timp de război pentru a îndeplini funcţia de preot militar, conform Legii Militare[17]. Deoarece numărul trupelor, bolnavilor şi prizonierilor a crescut constant pe perioada războiului la fel s-a întâmplat şi cu numărul preoţilor militari. În total pe perioada Marelui Război şi-au făcut datoria pentru Austro-Ungaria 3077 preoţi militari, imami şi rabini[18]. În 1918 erau înregistraţi: 4 primi preoţi militari, 2 preoţi militari de rang înalt şi 255 preoţi militari ortodocşi şi 4 preoţi militari superiori şi 165 preoţi militari greco-catolici[19].

Pe timp de război regulamentul era foarte clar pentru preoţi militari, aceştia trebuiau să se supună Comandamentului Suprem al

[15] Mark Cornwall, *The Undermining of Austria-Hungary*..., p. 12.

[16] Anton Holzer, *Die andere Front. Fotografie und Propaganda im Ersten Weltkrieg*, Primus Verlag, Darmstadt, 2007, p. 19-22.

[17] Foaia Diecezană, Nr. 33/1914, p. 1.

[18] http://www.mildioz.at/idenx.php?option=com=content&task=view&id=57&Itemid=8 (accesat la 08.03.2013)

[19] *Ranglisten des kaiserlichen und königlichen Heeres,* k.k. Hof-und Staatsdruckerei, Wien, 1918, p. 1655-1664.

Armatei. Fiecare Comandament de Armată avea cel puțin un preot militar catolic căruia i se încredințau problemele de natură religioasă. De asemenea fiecare divizie avea cel puțin doi preoți militari catolici şi apoi, în funcție de compoziția religioasă, şi alți preoți militari aparținând altor confesiuni. De asemenea în spitalele militare şi mai apoi în închisorile pentru prizonierii de război trebuiau să fie detaşați cel puțin doi preoți militari catolici şi, din nou în funcție de compoziția religioasă, şi alți preoți.[20]

Datoriile preoților militari erau numeroase. Dacă aruncăm o privire asupra rapoartelor pastorale trimise de preoți către Vicariatul Apostolic al Armatei şi către Comandamentele Superioare ale Armatelor vom putea să ne dăm seama ce tip de activități trebuiau să desfăşoare, care erau interesele autorităților, cum îşi îndeplineau datoria şi ce teme abordau în predicile pe care le țineau. Ele ne vor indica şi schimbarea ce a intervenit în ultimi doi ani de război în tematica predicilor şi implicarea preoților miliari în propaganda de război.

În rapoartele pastorale de la începutul războiului preoții trebuiau să raporteze dacă au ținut Sfânta Liturghie, cu predică sau fără, titlul predicilor, cine a participat la slujbă şi aproximativ în ce număr, dacă erau încurajați să se spovedească, să primească Sfânta Împărtăşanie, ce era întreprins pentru a menține religiozitate şi moralul trupelor ridicate, dacă bolnavii şi răniții erau vizitați şi li se acorda asistența religioasă cuvenită, dacă celor trecuți la cele veşnice li se făcea slujba înmormântării, câți au trecut la cele veşnice, dacă aveau un cimitir militar, dacă țineau registrul de stare civilă cu cei decedați, dacă dețineau o capelă mobilă, în ce condiții au ținut Sfânta Liturghie şi dacă aveau anumite remarci şi dorințe de adus la cunoştința autorităților[21].

Analizând acest set de întrebări putem să observăm atenția pe care autoritățile o arătau față de necesitățile spirituale ale soldaților de pe front şi celor aflați în spitale. De asemenea registrul de stare civilă în care erau înregistrate decesele era foarte important pentru a putea monitoriza numărul pierderilor suferite. Din păcate însă nu toți cei căzuți pe front au putut fi înregistrați de către preoți.

[20] Emerich Bielik, *Geschichte der Militärseelsorge*..., p. 215-219.
[21] AT-OeStA, KA, MBeh, AFV, 216 Pastoralberichte 1915.

În ceea ce priveşte predicile cele mai multe abordau următoarele teme: *Semnificaţia Sfintei Liturghii, Fecioara Maria Maica milosteniei, Importanţa şi sfinţenia jurământului, Ce ajutor ne aduce Sfânta Cruce şi care este puterea ei, Sentimente care se nasc în noi la privirea Sfintei Cruci, Viaţa de familie după război, Evanghelia Duminicii, Despre castitate, Sfânta Treime, Sfânta Fecioară Maria Maica noastă, Credinţa, Ziua de naştere a Majestăţii Sale Împăratul, Despre ascultare* etc.[22] Putem observa că majoritatea temelor abordate aveau menirea de a întări religiozitatea, morala şi de a încuraja soldaţii. O altă observaţie pe care o putem face este aceea că nu se punea accentul pe teme patriotice. Totuşi preoţii erau atent supravegheaţi şi trebuiau spre exemplu, cu ocazia zilei împăratului să ţină o cuvântare care să reamintească soldaţilor legătura lor cu suveranul. Toţi preoţii militari aparţinând tuturor confesiunilor din imperiu au susţinut participarea în război, unii din convingerea că era o cauză dreaptă şi o puternică loialitate, unii din dorinţa de a-i ajuta pe soldaţii plecaţi în război, alţii sperau că în acest mod vor demonstra loialitatea naţiuni din rândurile căreia proveneau şi astfel vor primi mai multe drepturi politice cu ajutorul împăratului iar alţii forţaţi de circumstanţe.

Deşi preoţii militari nu erau încă implicaţi în activităţi de propagandă presa vremii nu contenea să publice articole despre suportul bisericii, atât al preoţilor militari cât şi al celor civili. Trebuie să subliniem că acest suport era aşteptat din partea preoţilor ca parte a datoriei pe care o aveau prin jurământul depus la investirea în funcţie.

Cu ocazia zilei împăratului acest suport era şi mai mult subliniat. Spre exemplu în 1914 întreg oraşul Caransebeş fusese decorat cu această ocazie. presa relatează evenimentele oficiate cu această ocazie. Străzile erau decorate cu steagurile Casei Imperiale, Ungariei şi Naţiunii Române. În ziarul oficial al eparhiei relata cum a serbat biserica evenimentul şi sublinia legătura dintre monarh şi naţiunea română. Episcopul Miron Cristea însoţit de alţi preoţi au oficiat un Te Deum, a urmat o cuvântare în care episcopul a accentuat în faţa soldaţilor şi populaţiei adunate, că în ceasul greu al războiului naţiunea

[22] AT-OeStA, KA, MBeh, AFV, 216 Pastoralberichte 1915.

trebuie să fie şi mai apropiată în jurul împăratului, apoi a readus în vizor imaginea soldaților români care mereu şi-au demonstrat loialitatea şi apoi a reamintit cauza izbucnirii războiului, asasinarea moştenitorului tronului Franz Ferdinand şi a soției sale, prieteni ai națiuni române. Un discurs cu accente asemănătoare oferea cu aceeaşi ocazie şi preotul catolic din Caransebeş.[23] Aceste serbări publice erau văzute de autoritățile politice ca fiind momente prielnice pentru întărirea legitimității războiului şi a sentimentelor care să îi motiveze pe soldați să continue lupta.

O altă personalitate importantă care s-a alăturat ca preot militar voluntar a fost viitorul episcop Iuliu Hossu. După numeroase apeluri pentru suplimentarea numărului de preoți militari el s-a înrolat ca voluntar pentru Regimentul de Infanterie Nr. 64 Orăştie detaşat în Viena. În Viena acesta a fost detaşat şi în spitalele în care se găseau răniți greco-catolici. În predicile sale acesta îi încuraja pe soldați să îmbrățişeze sacrificiul pentru tron şi patrie. Raportul făcut de cei care îl supravegheau îl portretizează ca pe un preot loial şi dedicat misiuni sale.[24]

Rapoartele pastorale trimise de pe front în 1916 indică noile probleme cu care imperiul Austro-Ungar se confrunta după doi ani de război. Rapoartele cer mai multe detalii preoților privind starea morală a soldaților. Printre noile întrebări găsim: ce s-a făcut pentru a răspândi în rândurile soldaților broşuri cu conținut religios şi patriotic, ce s-a făcut pentru a îmbunătăți viața morală şi religioasă a soldaților, cum poate fi descrisă starea de spirit a trupelor. Printre temele abordate în predici găsim mai multe cu conținut patriotic, spre exemplu: *Spovedania şi Împărtăşania cu ocazia Sfintelor Paşti, Rugăciunea arma sufletului, Crucea Mântuitorului să ne întărească, Dragostea pentru patrie, Împlinirea datoriei, Jurământul soldatului, Sufletul este nemuritor*.[25]

[23] Foaia Diecezană, Nr 32/1914, p. 3.

[24] Valer Hossu, *Episcopul Iuliu Sfântul Marii Uniri*, Ed. Napoca Star, Cluj Napoca, 2008, p. 89-92.

[25] AT-OeStA, KA, MBeh, AFV, 218 Pastoralberichte III (1916), 217 Pastoralberichte I-II (1916).

Această schimbare de interes apare ca urmare a prelungirii războiului. Soldaţi şi civili se iluzionaseră că războiul avea să se termine până la Crăciunul anului 1914. Putem adăuga şi faptul că spitalele erau pline de răniţi şi un număr impresionant de soldaţi fuseseră deja răpuşi sau luaţi prizonieri. În aceste circumstanţe moralul a început să se deterioreze rapid în rândurile populaţiei civile şi a soldaţilor. Autorităţile au început să se preocupe şi de lecturile care ajungeau în mâinile soldaţilor în spitale, în tranşee în lagărele de prizonieri pentru a le oferi alinare dar şi pentru a combate orice fel de propagandă realizată de inamic. Astfel a luat fiinţă Oficiul Central pentru Lectura Soldaţilor (Zentalstelle für Soldatenlektüre). Multe asociaţii şi societăţi de diverse categorii au sprijinit colecta de cărţi pentru soldaţi. cei care s-au preocupat în special atât cu organizarea de colecte şi menţinerea legăturii cu Oficiul pentru Lectură şi celelalte organizaţii, cât şi cu distribuirea, au fost preoţi militari. Cărţile şi ziarele pentru soldaţi trebuiau să aibă conţinut moralizator, religios şi patriotic. Crucea Roşie a avut de asemenea un rol important în procurarea de cărţi. Până în 1917 Biserica Catolică din Austro-Ungaria aproxima că trimisese pentru soldaţi aproximativ 2.200.000 cărţi şi broşuri.[26] Biserica ortodoxă şi ASTRA s-au mobilizat şi ele pentru a sprijini colecta de cărţi pentru soldaţi români. Printre acestea găsim: Revista *Transilvania*, *Calendarul Asociaţiunii*, *Mângâierea sufletească*, cărţi din Biblioteca poporală, cărţi pentru alfabetizare, cărţi de rugăciuni, cărţi cu conţinut moralizator şi religios.[27]

Cele mai răspândite cărţi au fost însă cărţile de rugăciuni care erau şi foarte populare. De la izbucnirea războiului o mulţime de cărţi de rugăciuni special concepute pentru soldaţi fuseseră tipărite în toate limbile vorbite în imperiu. Ele conţineau tot ceea ce era considerat necesar pentru soldaţii aflaţi pe front: rugăciuni pentru diverse trebuinţe, cântece patriotice şi texte care să întărească loialitatea, instrucţiuni de igienă. Conform documentelor din arhiva Vicariatului

[26] Viktor Lipusch, *Österreich-Ungarns katolische Militärseelsorge im Weltkriege*, Verlag Berger, 1938, p. 104-108.
[27] Transilvania, N. 1-6/1915, p. 92, Nr. 7-12/1915, p. 107.

Apostolic al Armatei cererea de cărți de rugăciuni a crescut constant pe durata războiului. Printre titlurile cărților găsim: *Dem Krieger zum Gebet* (Războinicul la rugăciune), *Der treue Freund* (Amicul credincios), *Credința ostaşului, Rugăciuni pentru soldați, L´amico del soldato* (Prietenul soldatului) etc.[28] În ultima dintre cărți putem observa cum era desfăşurată propaganda prin intermediul unora dintre cărți. Un text din această carte informa soldați că uniforma pe care o purtau arăta loialitatea lor față de împărat, şi pentru a fi un oameni de cuvânt trebuiau să îi urmeze acestuia exemplul, să se încreadă numai în Dumnezeu, *că războiul împotriva Serbiei regicide şi împotriva tuturor duşmanilor patriei va fi victorios*[29]. Textul sublinia o imagine foarte pioasă a împăratului Franz Joseph, care se încredința pe sine şi țara sa în mâinile Domnului. De asemenea putem observa cum se realiza legătura dintre război şi religie, sau cum Annette Becker menționa într-una din operele sale, cum se încerca să fie aduse în prim plan implicațiile religioase ale războiului[30] prin propagandă.

Propaganda făcută de unii preoți în timpul primei părți a războiului se datorează datoriei şi nu unor instrucțiuni din partea vreunui birou de propagandă. Trebuie să menționăm şi faptul că după 1916 preoți militari şi soldați români au fost şi mai atent supravegheați. Uni dintre ei nu şi-au ascuns bucuria la aflarea veştii că România a intrat în război. Se pare că aşa a fost cazul prim preotului militar ortodox Pavel Boldea, conform amintirilor unui combatant. Ca urmare a unei reclamații cum că printre cuvintele predicilor acesta ar avea şi oarece sfaturi nepotrivite acesta a fost internat la Trieste.[31] Conform raportului părintelui Boldea trimis către autorități la finele lui 1916 reiese că acesta, împreună cu toți preoții din subordinea sa, au continuat să îşi facă datoria față de Austro-Ungaria şi după intrarea României în război.[32] Trebuie să remarcăm faptul că era imposibil pentru aceştia să ştie cum se va încheia războiul, cine va câştiga, fapt pentru care au

[28] AT-OeStA, KA, MBeh, AFV, 202 Gebetsbücher.
[29] *Ibidem.*
[30] Annette Becker, *War and Faith*..., p. 7-17.
[31] Foaia Diecezană, Nr. 5/1934, p.3
[32] AT-OeStA, KA, MBeh, AFV, 223 Pastoralberichte 1916.

optat să îşi respecte obligaţiile, pentru soldaţii care îi aveau de păstorit, pentru familiile lor aflate acasă şi pentru viitorul incert.

Preoţii militari între 1917 şi 1918 şi propaganda împotriva inamicului

Pe măsură ce războiul s-a prelungit moralul tuturor s-a deteriorat şi mai mult. În plus ideile propagate de inamicii monarhiei dualiste au început să prindă rădăcini şi să dea roade printre soldaţi. În 1917 frontul rusesc a început să se dezintegreze ca urmare a Revoluţiei Bolşevice. De asemenea după negocierile de pace de la Brest-Litovsk, legăturile stabilite între soldaţi şi acordului de repatriere a soldaţilor aflaţi în prizonierat au pătruns şi în Austro-Ungaria idei care erau împotriva continuări războiului.[33]Drept urmare autorităţile imperiale au luat decizia de a combate aceste idei prin propagandă defensivă şi ofensivă. Biroul de propagandă împotriva inamicului a fost înfiinţat şi astfel au fost transmise primele instrucţiuni pentru organizarea de Cursuri Patriotice (Vaterländischer Unterricht). Acestea erau cursuri speciale ţinute pe front, în hinterland şi în lagărele pentru soldaţii repatriaţi cu scopul de a întări loialitatea faţă de Casa de Habsburg şi pentru a explica de ce războiul trebuie continuat, cine erau inamici şi care erau ideile lor. Ele accentuau că inamicul nu era capabil să îi înfrângă pe câmpul de luptă şi astfel apelau la presiunea acumulată în spatele frontului şi încercau să introducă idei false în rândurile populaţiei pentru a crea discordie. Propaganda era condusă de ofiţeri specializaţi în acest domeniu şi preoţii militari. De asemenea comandanţii erau sfătuiţi să acorde o mai mare atenţie celor aflaţi în ranguri inferioare şi să confere mai multe decoraţii dar să şi pedepsească straşnic pe cei care nu se supuneau ordinelor. Cursurile patriotice se doreau a fi convingătoare şi interesante iar nu plictisitoare şi doctrinare. Ca şi teme aceste cursuri trebuiau să abordeze următoarele probleme: Austro-Ungaria ca stat compozit nu poate fi guvernată decât de mâna justă a unui monarh, victoria poate fi obţinută doar print-o dragoste mai presus de interesul personal, exemple din

[33] Mark Cornwall, *The Undermning of...*, p. 40-50.

istorie privind momentele în care dinastia a adus prosperitate, dezvoltare, egalitate, libertate cetățenilor imperiului, cauzele războiului, prăbuşirea Frontului de Est s-a petrecut deoarece Puterile Centrale au rămas unite, pacea cu Italia va fi încheiată când aceasta va renunța în a cere Trento şi Trieste, războiul s-a prelungit din cauza celorlalte state care nu au dorit pacea şi s-au implicat în război, nu s-a dorit un război de asemenea dimensiune, pacea cu Ucraina va aduce multe resurse alimentare în monarhie, mobilizare în America va fi un procedeu îndelungat şi de lungă durată iar aducerea lor în Europa va fi foarte dificilă, trebuia accentuat conceptul datoriei. În acelaşi timp trebuia adus în vedere că fără guvern, subordonare, disciplină şi ordine, imperiul s-ar dezmembra şi ar fi distrus asemenea Rusiei[34].

Rapoartele Pastorale din această perioadă indică şi ele schimbarea. Acum autoritățile doreau să ştie ce schimbări s-au petrecut în rândurile personalului în ultimele luni, ce probleme erau cu soldații întorşi din Rusia şi trimişi pe front, dacă documentele oficiale şi ştampilele erau ținute în siguranță, ce cărți religioase dețineau, dacă respectau ordinele Comandamentului Suprem al Armatei privind Cursurile Patriotice, cum era legătura cu ofițerii trimişi să țină aceste cursuri etc.[35] Preoții erau încurajați să predice mai mult despre: *Dumnezeu şi Războiul Mondial, Jurământul soldatului, Bolşevismul şi pericolele sale, Cauzele războiului, Situația noastră în război, Consecințe pentru dezertori*[36]. În 1917 acelaşi scop propagandistic solicita publicare unei mici *broşuri Ruhmes blätter der k.u.k. Militär und Marinegeistlichkeit aus dem Weltkrieg 1914-1917*, Viena, Verlag des Apostolischen Feldvikariates, care conținea scrisori de la împăratul Karl şi mari comandanți ai armatelor în care era elogiată activitatea preoților militari, curajul şi spiritul lor de sacrificiu. Scopul acesteia era de a întări atât loialismul preoților militari cât şi pe cel al soldaților, arătând că munca lor este prețuită.

[34] AT-OeStA, KA, MBeh, AFV, 177 Dienstvorschrieften und Erlässe 1876-1919.
[35] AT-OeStA, KA, MBeh, AFV, 180 Geschichte der Militärseelsorge.
[36] Ibidem.

Preoții militari care erau detaşați în lagărele pentru cei care se întorceau din Rusia aveau de completat un raport special în care să relateze: când au fost numiți în funcție, numărul soldaților încredințați (după naționalitate şi confesiune), temele predicilor, dispoziția mentală a soldaților, sentimentele lor politice, obiective şi subiective, observații. Au fost alcătuite şi *Instrucțiuni pentru pastorația soldaților întorşi din prizonierat*. În aceste instrucțiuni se menționa că comandantul trebuia să se dedice neîntrerupt pentru ajutorarea soldaților, preoții trebuiau să întărească etosul patriotic şi cel dinastic, să le explice soldaților că trebuiau să fie din nou reținuți din rațiuni de igienă. De asemene primiseră şi instrucțiuni similare cu cele ale ofițerilor însărcinați cu cursurile patriotice[37]. Preoți români aparținând ambelor confesiuni au desfăşurat astfel de acțiuni până la finele războiului.

Concluzii

Războiul care a început în anul 1914 trebuia să fie unul de scurtă durată, sau cel puțin aşa preconizau autoritățile austro-ungare, însă sistemul complicat de alianțe a atras în război, rând pe rând majoritatea statelor europene şi odată cu acestea şi un număr impresionant de soldați, care să poarte războiul. Autoritățile care au trimis soldați în război au fost obligate să le asigure acestora nu doar cele materiale de trebuință ci şi cele spirituale şi morale. Preoții militari ai tuturor confesiunilor au fost mobilizați pentru a însoți soldații pe front oriunde aceştia mergeau. La începutul războiului autoritățile nu au arătat o atenție deosebită activităților desfăşurate de preoții militari şi nici propagandei de război însă au supravegheat cu atenție tot ceea ce se petrecea pe front şi în hinterland. Pe front, se aştepta din partea preoților militari să îl servească nu doar pe Dumnezeu ci şi pe împărat şi războiul. La începutul războiului preoții au introdus în anumite momente câteva teme în predicile lor, care să reamintească soldaților de datoria pe care o aveau de îndeplinit, în special din rândurile naționalităților minoritare în imperiu, însă acestea erau parte din datoria

[37] AT-OeStA, KA, MBeh, AFV, 177 Dienstvorschrieften und Erlässe.

pe care aceştia o aveau de îndeplinit conform jurământului depus la numirea în funcție şi nu în urma unor instrucțiuni speciale. În 1917 şi 1918 propaganda a început să fie utilizată şi de Austro-Ungaria şi preoții au fost nevoiți să predice mai mult despre datorie, împărat, patrie şi morală. Preoții militari români ortodocşi şi greco-catolici au desfăşurat şi ei astfel de activități, unii pentru că erau supuşi ai împăratului iar alții pentru că era de datoria lor. Erau necesari pentru că modul lor de a aborda problemele era altul, în comparație cu cel al superiorilor militari, pentru că ei cunoşteau mai bine sufletul soldatului, subliniind modelul Mântuitorului care s-a sacrificat pentru oameni, dar şi pentru că cunoşteau mai multe limbi străine. Autoritățile imperiale au realizat prea târziu potențialul de care dispuneau şi importanța preotului pentru soldat. Totuşi preoții au făcut mult mai mult, au oferit sprijin soldaților greu încercați chiar dacă pentru propagandă a fost prea târziu. Mulți soldați au scris în memoriile lor după încheierea războiului despre cât de mult i-au ajutat predicile ținute de preoții miliari, cât de mult i-au motivat, dar şi cât de importante au fost cărțile de rugăciuni.

Preoții miliari au predicat despre religia sacrificiului şi au avut succes în a mobiliza trupele, cel puțin pentru o perioadă, dar Austro-Ungaria pierduse cu mult înainte de 1917 lupta pentru minți şi suflete, după cum bine sublinia istoricul Mark Cornwall, datorită politicilor greşite aplicate pe front şi în hinterland, datorită consecințelor neprevăzute ale unui război care s-a dovedit a fi masiv în dimensiuni şi în durată.

Arhive: Österreichisches Staatsarchiv Wien, Kriegsarchiv, Militär-Behörde, Apostoliches Feldvikariat:

177 Dienstvorschrieften und Erlässe 1876-1919.
180 Geschiche der Mlitärseelsorge.
195 Kriegseinteilunglisten 1914-1918.
202 Gebetsbücher.
267 Personalakten Bl-Bu.
216 Pastoralberichte 1915.
217 Pastoralberichte 1916.
218 Pastoralberichte 1916.
223 Pastoralberichte 1916.

Bibliografie:

1. Ahammer, Barbara, *„Lubok"-Blätter und „Vaterländischer Unterricht" Kriegspropaganda an der Ostfront unter besonderer Berücksichtigung der Friedensoffensive 1917*, in „Österreichische Militärische Zeitschrift", XLVI, Heft 1, Jänner / Februar, 2008, p. 23.
2. Becker, Annette, *War and Faith. The Religious Imagination in France 1914-1930*, Oxford / New York, Berg Publishers, 1998.
3. Bielik, Emerich, *Geschichte der k.u.k. Militärseelsorge und des Apostolischen Feldvicariates*, Verlag des Apostolischen Feldvicariat, Wien, 1901.
4. Cornwall, Mark, *The Undermining of Austria-Hunagry. The Battle for Hearts and Minds, Macmillan Press*, London / New York, 2000.
5. *Foaia Diecezană*, Nr. 32 / 1914, p. 1; Nr. 33 / 1914, p. 3; Nr. 5 / 1934, p. 3.
6. Gröger, Roman-Hans, Ham, Claudia, Sammer, Alfred, *Zwischen Himmel und Erde: Militärseelsorge in Österreich*, Styria Verlag, Graz, 2001.
7. Holzer, Anton, *Die andere Front. Fotografie und Propaganda im Ersten Weltkrieg*, Primus Verlag, Darmstadt, 2007.
8. Hossu, Valer, *Episcopul Iuliu-Sfântul Marii Uniri*, Edit. Napoca Star, Cluj Napoca, 2008.
9. Jowett, Garth S., O´Donnell, Victoria, *Propaganda and Persuasion*, 4th ed., SAGE Publications, California / London / New Delhi, 2006
10. Legler, Johannes, Militärseelsorge in der Österreichisch–Ungarischen Armee von 1867 bis 1918, Dissertation- Wiener Katholische Akademie, Wien, 1979.
11. Leu, Valeriu, Bocşan, Nicolae, *Marele Război în memoria bănăţeană*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2012.
12. Lipusch, Viktor, *Österreich-Ungarns katholiche Militärseelsorge im Weltkriege*, Verlag Berger, 1938.

13. Rancu, Gheorghe, *Un om de o bunătate fără seamăn. Câteva repere biografice*, în "Un « Prinț Popular ». Protopopul colonel k.u.k. Pavel Boldea din Borlovenii Vechi", Edit. Intermundus, Bucureşti, 2008, p. 11-14.
14. *Ranglisten des kaiserlichen und königlichen Heeres,* k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1918.
15. *Schematismus für das k.u.k. Heer und für die k.u.k. Kriegsmarine für 1914*, Druck und Verlag der k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, Februar 1914.
16. *Transilvania*, Nr. 1-6 / 1915, p. 92; Nr. 7-12 / 1915, p. 107.

Surse electronice:
1.http://www.mildioz.at/index.php?option=com_content&task=view&id=57&Itemid=8, (Accesed on March 8, 2013).